

LEČENJE PROLAZNOŠĆU

(Milka Popović: *Dobar čovek sanja dobre ljude*, Udruženje književnika i književnih prevodilaca Pančeva, Pančevo, 2017)

...kada moje oči plaču peskom govorim jezikom Postojanja...
Eva Zonenberg, *Pesme nađene na stazi sunca*

Milka Popović se u književnosti oglasila rukopisom koji je 2007. godine ovenčan Nagradom „Mladi Dis“. Poetski rukopis prerastao je u pesničku zbirku objavljenu u ediciji „Tokovi“, u izdanju Gradske biblioteke „Vladislav Petković Dis“ iz Čačka. Popovićevu je nagrada iznenadila – nije je shvatila kao potvrdu vrednosti napisanih i sabranih pesama, već kao podsticaj da prepozna pesnikinju u sebi i prizna joj postojanje. Pesničko „ja“ Milke Popović nije, naime, izdvojeni deo njene ličnosti niti tek jedan od oblika postojanja, nego njegov pretežni deo, sastojak koji mu obezbeđuje celovitost. Može se reći da Popovićeva ne stvara pesmu – ona je rađa, prirodno i lako, pa njeno pevanje podseća na disanje. U pesmi „Poziv“ čitamo: *hajde / sklopi oči / i postani / dah*. Poetski iskaz ove darovite pesnikinje nalik je izdisaju koji ona pesmom ispušta, nakon što je duboko udahнула svet.

U knjizi *Dobar čovek sanja dobre ljude* prepoznajemo odlike zasnovane nagrađenom zbirkom *Pesme*: finu napetost između jakih osećanja i diskretnosti izraza, pogled privučen čudom kao sastojkom spoljašnje i unutrašnje jave, pevanje o neizdrživom koje se razrešava potragom za odušcima ili elegantnim uvidima u uznemirujuće stanje, prizivanje vanvremenosti lirskog vremena... Pesnikinja je u novoj zbirci koraknula dalje. Napredak se ogleda u produbljivanju i „razlistavanju“, čime se poznati motiv ili zaključak predstavlja u bogatstvu nijansi. Poetske slike su raskošnije i dublje, često – snolike. Popovićeva uspeva da pesmom uhvati neizrecivo, ono što dolazi „izdaleka“ i tek promine poznatom nam stvarnošću. Metafizičkim prizvukom pesma omamljuje čitaoca, odškrinuvši mu vrata tajnovitog i natčulnog. Ako kažemo da je u središtu pesme „Čovek zime“ prizor noćnog, zimskog sankanja, bićemo u pravu, ali ćemo i pogrešiti. Pesničke slike su oneobičene izabranim detaljima i stvaraju dojam o prisustvu realnosti koja nadmašuje iskustvenu stvarnost. Kao da smo se obreli u drugačijoj zimi, poznatoj, a ipak nepoznatoj. U svesti lirskog subjekta vreme, „noć“, postaje prostor (*iznosi sanke u noć*). Prostornost vremena moguća je iz više razloga. Postavši deo mentalnog prostora, opevana noć stiće prostornu statičnost. Bezbričnost i sigurnost lirskog subjekta prenosi se na svet – vidljivost noći prerasta u njenu opipljivost – noć najpre ispunjava prostor, a onda postaje prostor sam. U pratnji meseca, belim stazama, dok šušte senke, sanke se kreću kroz noć. Čovek i priroda su u dosluhu i ogledaju se jedno u drugome. Oživljena priroda (mrak *korača*), bliskost udaljenog (čizme *od kože irvasa*), prisustvo mitskog (čovek sa leđima *zmaja*), ukrštanje vremena i prostora, slike i zvuka, izražavaju višu ispre-

pletanost, koja je, objavivši se lirskom subjektu u trenutku, izazvala umirujući osećaj celovitosti. Tada mrak poprima mekotu i prisnost dana: *iza svakog ćoška / izviruje mrak / korača pored mene / mekano / kao krzno haskija.*

Za razliku od jednostavnog, neutralnog naslova prve zbirke (*Pesme*), druga u naslovu sadrži celovitu rečenicu (*Dobar čovek sanja dobre ljude*). Drugu zbirku krase izraženija autopoe tička svest. Nakon što pročitamo knjigu, naslov dobija puno značenje. Pojam „dobar“ nema etički smisao. „Dobrota“ se ne uspostavlja u odnosu prema Drugome, nego prema sebi. U poeziji Milke Popović „dobar“ je filozofsko-poetska kategorija – dobar je onaj ko, prijanjajući uz život, uspeva da čuje ritam postojanja i sopstveni ritam usaglasi sa njim. Dobar je onaj ko, upotrebivši intuiciju, osluškuje bilo sveta, a onda zdušno prihvata svoje mesto u njemu. Nalaženje sopstvenog mesta je inicirano i vođeno emocijom, dok prihvatanje nađenog počiva na odluci, izražava stav lirskog subjekta i prenebregava osećaj prijatnosti i neprijatnosti. Dobar čovek *sanja dobre ljude* jer kroz snove čezne za sličnima sebi, odnosno, u snovima ih sreće. Opređenje za svet čini snove bezbrižnim – oni postaju svet dobrih ljudi, koji u prirodnom poretku ne nalaze razlog za otpor, već priliku za usaglašavanje ličnog i univerzalnog.

Pesme Milke Popović počivaju na posmatranju, bliskom motrenju i kontemplaciji. U zbirci dominiraju elegijski intonirane pesme. Posmatranje se u njima razvija u refleksiju – misaoni odsjaj viđenog, i tada se, u trenutku mira, kao naličje tuge ukazuje uteha („Jedna arhitektonska pesma“, „Bolje bi bilo“, „Peraja“, „Odjek“, „Središte“, „Sumrak...“). Zbirka nudi i pesme prožete ironijom. U nekima je ironija udružena sa jezom i egzistencijalnim drhtajem („Manhole“, „Noćni poziv“). Popovićeva peva o prisustvu pretnje, vruga, onoga što, dolazeći iz nepoznate tame, pokušava da privuče i zavede. Svet je sagledan kao crna rupa, šaht u kojem sve počinje i sve se završava. Pesme „Samozadovoljan“ i „Uredno posložen“ epigramski jezgrovitost i „ubojito“ kritikuju samoljublje, obuzetost ličnim zadovoljstvom i ispravnost ispravnog života *bez treptaja / bez oblaka / bez daha.*

Zbirku otvara „Riznica“. Pesma je oblikovana kao „magijska“ formula za dozivanje, okupljanje i uvođenje u ritual igre. Za razliku od dečje igre u kojoj se uživljavamo u stvoreni svet znajući nesvesno da se možemo vratiti izvesnosti stvarnog sveta, ovde ulazak u „dvorište“ obećava, ali i upozorava da povratka nema. U svetu „dvorišta“ sve je moguće: *sve što poželite / stiže u vaše krilo.* Svaki potez je neponovljiv i nepopravljiv – iskustvo ne postoji, a samim tim ni mogućnost iskupljenja: *nema mesta za ponavljanje / dosada se kažnjava.* Završnica pesme donosi obrt – poslednje „uputstvo“ relativizuje sve prethodno rečeno – jedino objektivno znanje jeste znanje o nemogućnosti znanja i uspostavljanja kontrole nad životom „dvorišta“: *sada / kada sve znate / u stvari ne znate ništa.* U času otrežnjenja „dvorište“ postaje riznica otvorena za životnu igru. Poslednja dva stiha na prvi pogled saopštavaju podsmešljivu poentu: *i pogledajte u nebo / jer ono stalno gleda u vas.* Nebo, međutim, ne pretilo, ne upozorava, nego bez reči podseća na trajnost svog prisustva i poziva čoveka da, podigavši pogled, proširi sopstvene granice.

Na kraju zbirke čitamo pesmu „Selfie“. Popovićeva pokazuje kako savremeni čovek, zaboravivši nebo, zarobljava sebe obmanom o vlastitom značaju i veličini: *probaj samo / uveri mali prst na nozi / da je car.* Nesposoban da vidi dalje od sebe, čovek odustaje od bogatstva riznice i zatvara se u geto ličnog života. Samoobmana se temelji na svesnom podvajanju ličnosti, pri čemu se stvara novi oblik narcisoidnosti – čovek se ne zaljubljuje u

sopstveni odraz, već u veštinu da se, odričući se njega, odrekne sebe: *tvoj odraz u ogledalu / nisi ti / levo oko ti govori da lažeš / a ti mu se samo nasmešiš / i kažeš / care / sve je u redu.*

Pesme u knjizi *Dobar čovek sanja dobre ljude* nisu podeljene na cikluse. Čini se da bi, unutar okvira ocrtanog prvom i završnom pesmom, mogle biti poređane i drugačije, a da se pritom ne poremeti utisak o celovitosti zbirke. Popovićeva ne komponuje zbirku stepenasto, pravolinijski – opredeljuje se za otvorenu celinu – bilo kojim redom da se čitaju, pesme u čitaočevoj svesti uobličavaju tematsko-motivske krugove. Četiri kratke pesme bez naslova naizgled najavljuju četiri niza pesama određenog redosleda. Njihova uloga je, ipak, drugačija – one kristalizuju sadržaj i emocionalno-misaoni svet zbirke: *Dolaze slonovi / i magla je sve ređa / podrtavamo / ispod crnog plašta / tvoje planinsko telo / i moj sjajni cilindar / blesak smo u noći.*

Milka Popović se izražava prvenstveno slikom – jezgrovitom, neposrednom, sugestivnom. Njeno pevanje počiva na izrazitoj, utančanoj impresiji koja prelazi u ekspresiju. Slobodan stih zvuči prirodno – pesnikinja pažljivo deli iskaz, rečenica joj je gipka, ritam tečan, bez zapinjanja. Popovićeva slobodnim stihom prenosi taktove unutrašnje melodije, to jest, ritam probuđenih osećanja.

U knjizi *Druga strana meseca* Klod Levi Stros primećuje da je „odbijanje subjekta“ važan element kulture Istoka. Na Zapadu je *Ja* prva izvesnost, a na Istoku se pokazuje njegova iluzorna priroda. Japanska kultura ne poništava subjekt, „ona ga samo ne shvata kao uzrok, nego kao rezultat“. Za ovu kulturu osobeno je „centripetalno shvatanje subjekta“, piše K. L. Stros, a ono podrazumeva da se subjekt stavlja na kraj puta. Konstruisanje subjektiviteta spolja počiva na samosvesti pojedinca, odnosno osećanju da učestvuje u „jednom kolektivnom delu“. Pojedinač se zato definiše u vezi sa mestom koje zauzima u porodici, zemlji, društvu... Knjiga Milke Popović temelji se na ideji oslobađanja od sopstva radi pronalaženja *Ja* u opštem, prirodnom, univerzalnom.

Ova ideja prisutna je, isprva, u želji za „nestajanjem“. U pesmi „Trajanje“ lirski subjekt želi da ga nešto odnese. On iščekuje spoljašnju silu koja će ga poneti, ali ne i razneti. Upravo će vetar pesničko „ja“ učiniti delom sveta (vezaće ga za zemlju i pustiti niz vodu). Uzeće dah da bi opet život udahnuo. Lećiće prolaznošću jer samo ona omogućava promenu, ili – preporod (*Ustao je vetar / ...oteo mi je dah / iz usta / gurnuo na zemlju / i pustio travu / na moje žile / lećio mi strah / prolaznošću / potopio presušene kanale / digao u nebo / ravnicu / rasterećenu nepotrebnih stvari / i pustio / niz vodu*). U ovoj pesmi se jasno oseća melanholični lirizam, svojstven poeziji Milke Popović. On izvire iz dijaloga dveju osetljivosti: osetljivosti za prirodu i osetljivosti za prolaznost stvari.

Potreba da se nestane javlja se, takođe, u vidu pitanja kako biti živ, a osloboditi se postojanja. Ili, kako osloboditi postojanje? Lirski subjekt odgovara traganjem za licima večnosti u životu. Rešenje nalazi u pripadanju, ostavljanju traga u drugima („Tragovi“, „Dejavu“, „Čuvar“, „Put“). Nestati se može i u unutrašnjem svemiru: *sve te zvezde u meni / titraju na sav glas / buka od boja // dok pokušavam / da nestanem* („Prasak“), budući da *stvarnosti u nama / ruke su što grle* („Tragovi“).

Pesme „Budi“, „Prizor“, „Svet“ izražavaju panteističko poimanje stvarnosti i razvijaju ideju o stapanju sa svetom. Lirski subjekt je nadahnut mogućnošću mirnog postojanja bez svrhe. Ono znači izloženost čudima spoljašnjih sila, ali i ugrađenost u svet prirode: *Dve stene u moru... / besprekorne kao sumrak / bezazlene kao osmeh / penom / razorene* („Prizor“).

Pesma „Dobar čovek“ na drugačiji način dočarava umetnost prilagođavanja svetu. U osnovi pesme je ideja o poetskom kapacitetu rada, koji počiva na uspostavljanju dijaloga između prirode i čoveka, zova vrta i čovekovog odziva. Datosti jednog života jesu vrt iz ugla onoga ko taj život živi. Budući da „dobar čovek“ čuje zov vrta, on nije otuđen od života, naprotiv, oseća ga svojim, obrađuje sa veselom voljom, *seje sreću / bere radost / seče bedu / lomi strah* i odbrambenom istrajnošću *pali vatru / vatrom greje / dah svoj krhki*. Čoveku iz pesme Milke Popović nije suprotan loš, nego nesrećan čovek. Tajna „dobrog čoveka“ je u umeću da sanja ono što ima, ne krateći dah žudnjom za onim što možda postoji u daljini.

Poezija Milke Popović je „tonalna“. Nastanak pesme pretpostavlja usklađivanje tonova, polutonova, šumova, oličenih u bojama, zvukovima, osećanjima, prizorima... Poetski efekat ostvaruje se poretkom izdvojenih „tonova“. To što, na primer, „dobar čovek“ prvo „seje sreću“, „bere radost“, a potom „seče bedu“, „lomi strah“ nagoveštava da se ljubav prema vrtu ogleda u tome što on za „vrtlara“ ne prestaje da bude vrt ni kada zaraste u korov bede i straha, pokazujući drugo, sumorno lice. Pišući o „tonalnosti japanske civilizacije“, K. L. Stros primećuje da „svaki iskustveni podatak budi odjeke u raznim registrima“. U pesmi „Dobar čovek“ sfera osećanja (sreća, strah...) odjekuje u registru fizičkog rada – obrađivanje vrta. Usklađivanje i stvaranje poretka „tonova“ čini da razlike stoje jedna pored druge, a ne jedna nasuprot drugoj – one su pandani, a ne antipodi. U pesmi „Budi“ stihovi *ne ostavljaj me* i *budi sam* ne sugerišu suprotno, već slično značenje. Lirski subjekt slutiti da onaj kome se obraća može, ako „bude sam“, postati nešto van njega i sebe, čime će se otvoriti prostor za ispunjenje molbe „ne ostavljaj me“, to jest, *ne daj me*. Kontrast je prividan – „budi“ se izjednačava sa neizgovorenim „ne budi“. Pesma prati razvoj misli lirskog subjekta, pa se, od početnih razlika-pandana („ne sanjaj me“ i „ne živi me“) stiže do raspleta, koji se može ovako razumeti: budi nešto van mene (vetar, mesec, seme), sa moći da me slomi a onda „presloži“, čineći me (za nas) drukčijom i novom.

Zbirku *Dobar čovek sanja dobre ljude* smisaono zaokružuje nekoliko ljubavnih pesama, u kojima lirski subjekt – žena, katkad muškarac, učesnik zbivanja ili udaljeni posmatrač, progovara iz neobičnog, „iskošenog“ ugla („Zemlja“, „Ljubavna pesma“, „Čuvar“, „Još uvek“, „Letenje“, „Druga ljubav“...). Ambijent „Zemlje“ je mitski, sugestivnost „Zvona“ počiva na oniričkoj atmosferi, pozadinu „Druge ljubavi“ čini svakodnevni život... U ovim pesmama sustiču se poetska traganja M. Popović.

Ako bi se čovek „obeskrajio“ postavši „tufna“ (*...na bluzi od južnog banata*), onda bi daljina do nekog „dugmeta“ (*...na istoku*) prestala da bude razdaljina, postala svet prostran za susret, i tada bi se *zakopčale sve razdrljene ljubavi / u potrazi za plavetnilom* („Karta sveta“).

U ljubavno-programskoj pesmi „Ti si moja poezija“ Popovićeva polazi od uverenja da je supstanca ljubavi poetska, a izvor poezije ljubavni. Obema je svojstvena nepotpunost, koja iskrsava na korak do ucelovljenja (*posrnula / sa poslednjeg stepenika*). I ljubav i poezija, *posrcu u žurbi za smislom*, koja onemogućava susret. Ljubavno mimoilaženje je, u stvari, vremensko razilaženje, posledica neusaglašenosti ličnih brzina. Nedovršenost je ipak zanemarljiva u odnosu na neumitnost toka vremena (*ali šarmantna je ta nedovršenost / klizi niz vreme / kao zabodeni prsti u žitu*), jer vreme ima svoju poeziju (*i nikada nećeš saznati / koliko je tanka suprotnost / u poeziji vremena*), a ona peva o različitim oblicima nedovršenosti ljudskog života. Kada razumemo da smo deo Poezije Vremena, uspevamo da doživimo vanvremenost u poeziji. I poeziju u životu.